

kritika

Ana Šturm

Force majeure po britansko

45 let / 45 Years, 2015, Andrew Haigh

V filmu **45 let** (45 Years, 2015, Andrew Haigh) ob uvodnih napisih zaslišimo nenavaden zvok. Znan, domač zvok, za katerega pa prvih nekaj sekund ne vemo povsem natančno, kam bi ga pravzaprav umestili. Ko se prijeten »škljoc« nekajkrat ponovi, naše možgane preplavi spomin na mehko brnenje diaproyektorja in na tisoče prašnih delcev, ki so poplesavali v močnem soju svetlobe, medtem ko smo v zatemnjeni dnevni sobi, na beli steni in v družbi kopice družinskih članov, oblečenih v rebraste rjave žametne hlače in modre srajce, gledali fotografije s tega ali onega potovanja. Neštete in dragocene negative rojstnih dni, obletnic in izletov v hribe, potrpežljivo vstavljene v posamezne diapozitive, nato zložene v vrsto in nazadnje v sive škatle, ki se danes skrbno shranjene in pozabljene skrivajo pod kupom prahu na domačem podstrešju.

Kaj vse iz našega prejšnjega življenja se pozabljeno skriva v plastičnih škatlah v kleti ali na podstrešju? Koliko zbledelih spominov in srečnih trenutkov našega otroštva? Koliko skrivnosti, ki jih ne želimo razkriti? Kako velik del sebe samih smo na podoben način (po)spravili v klet svojih možganov? Na kakšen način spomini in skrivnosti preživijo? Kaj se zgodi, ko na neki točki našega življenja privrejo na plan? Ali je nekatere

stvari bolje vedeti ali ne, se jih je bolje spominjati ali nanje pozabiti? Prašno podstrešje in temačna klet v filmski zgodovini predstavljata glavni metafori za prepovedan prostor, kamor je bolje ne vtikati svojega radovednega nosu. Travme in skrivnosti, ki smo jih mukoma potisnili v najbolj oddaljene in skrite kotičke, tudi brez tega, da drezamo vanje, slej kot prej priplavajo na površje. Tudi v filmu *45 let* s podstrešja zaveje hladen veter, pozabljena in dobesedno zamrznjena skrivnost, ki povzroči čustveno poledenitev.

Kate in Geoff Mercer sta poročena že zelo dolgo časa. V trenutku, ko se z njima srečamo v filmu, se pripravljata na svojo 45. obletnico poroke. Kate je upokojena profesorica, Geoff pa bivši sindikalist, ki ga je zaznamovala politična doba Margaret Thatcher. Živita v slikoviti vasici v pokrajini Norfolk: ta v uvodnem kadru filma *45 let* oživi romantične vzhodnoangleške pokrajine, ki jih je tako rad slikal John Constable. Mirna in zaspana idila jesensko obarvanega in tipično britanskega podeželja je hkrati tudi metafora njunega zakona. Kate in Geoff sta ujeta v srečo, brezskrbnost in udobje vsakodnevne rutine. Film nam med drugim ponudi natančno introspekcijo v vse teksture in odtenke njunega dolgoletnega zakona, od

neverbalne komunikacije, nedokončanih stavkov, rutinskih vprašanj, napol zakopanih napetosti do vseh tistih nikoli »odigranih« prepirov, v katere se po določenem času preprosto ne spuščaš več.

Dolgoletne navade uspravajo njuno vsaj na prvi pogled idilično življenje. Vse do trenutka, ko neke sobote, natančno teden dni pred obletnico poroke, Geoff od švicarskih oblasti prejme nenavadno pismo. V njem ga obvestijo, da so zamrznjeno v gmoti ledu našli truplo njegove prve ljubezni Katye, s katero sta se davnega leta 1962 skupaj potepala po švicarskih Alpah. Novica Geoffa vidno pretrese. Zaradi njegovega nenadoma neobičajnega vedenja in impulzivnih nočnih izletov na podstrežje vse bolj zaskrbljena postaja tudi Kate. Pismo kot majhen kamenček sproži plaz in povzroči erozijo občutkov, ki naša glavna protagonistina prebudijo iz čustvene otopelosti in vsakodnevne rutine. Čeprav se je omenjena nesreča zgodila, še preden sta se Kate in Geoff sploh (s)poznala, se hitro izkaže, da se pod ledeno goro spominov skriva še marsikaj, kar v kratkem časovnem okviru popolnoma spremeni celotno perspektivo njunega zakona.

Zamrznjeno truplo, ki ga po petdesetih letih najdejo v švicarskih Alpah, po eni strani predstavlja povsem običajno narativno tehniko, po drugi strani pa očitno metafora vseh že prej omenjenih globoko zakopanih napetosti, neizrečenih stvari in potlačenih čustev, ki so se nakopičila z leti. Je spomin na preteklost, ki čaka na pravi trenutek, da vse, kar je mirno in utečeno, spremeni v kaos. Pismo, ki ga prejme Geoff, ima popolnoma enak učinek, kot ga ima snežni plaz v filmu **Višja sila** (Force Majeure, 2014, Ruben Östlund). Skozenj v vidno polje pridejo vsi dvomi in strahovi, ki zamajajo sicer trdno razmerje in postavijo temelje za korenito raziskavo zakonskega življenja in človeških odnosov. *45 let* je Haighov *tour de force*, v katerem s kirurško natančnostjo, plast za plastjo in skozi številne, skoraj nevidne detajle secira dolgoletno zvezo.

Če so bila čustva v *Višji sili* ekspresivna in glasno izražena, spomnimo se samo prizora, ko glavni protagonist glasno joka na hodniku hotela, so v Haighovem filmu čustva povsem po britansko zadržana. Nekateri kritiki so zato filmu očitali umanjkanje drame in globine. Pa vendar hanekejevsko ostrino in bergmanovsko temačnost v filmu več kot zadostno nadomesti precizno odmerjen, tih, notranji, intimen kaos. Zadržana drama poleg tega premore tudi neverjeten suspenz, ki se ga ne bi sramoval niti Alfred Hitchcock. »Ne gre za travmo, ki bi zgolj dvignila prah, pač pa za male stvari, za izbire in odločitve, ki jih sprejemamo vsak dan, za zamlčana občutja in čustva, za stvari, ki jih ne znamo ubesediti. Film govori o strahovih in dvomih, ki se skrivajo v razpokah naših misli,« je v enem od redkih intervjujev dejal režiser.

Vse te notranje dileme, tihi kaos in čustveni nemir, celotna drama ter suspenz se v največji meri odvijajo na obličju in v izrazih obeh glavnih igralcev. Vse najpomembnejše namige o tem, kaj se pravzaprav dogaja, najdemo v igri. Vsak detajl, vsaka gesta, pogled in premik ustnic je pomemben. Kamera v svoje vidno polje lovi občutja na obrazih in išče misli, ki se skrivajo za

kamnitimi obrazi in za očmi. Charlotte Rampling blesti v vlogi Kate. Za njenim stoičnim izrazom, predvsem v njenih očeh, je nenehno čutiti valovanje čustev. Njena tiha vloga gledalca (po) vabi k opazovanju, vendar vedno z distance. Razkrije nam samo toliko, da razburka našo domišljijo. Naprej, v osebno intimo, pa nas ne spusti. Dvom je vedno prisoten. Tom Courtenay kot nežen, zmeden, pozabljen in ranljiv partner Ramplingovi predstavlja izvrsten antipod. Za svoji, lahko bi rekli življenjski vlogi, sta Ramplingova in Courtenay na letošnjem Berlinalu več kot zaslužno prejela vsak svojega srebrnega medveda.

S filmom *45 let*, ki je posnet po kratki zgodbi *In Another Country* britanskega avtorja Davida Constantina, je svoje ime na kritičkih seznamih »režiserjev, ki jih moramo nujno spremljati«, dokončno zakoličil tudi Andrew Haigh. Režiser, ki je nase sicer opozoril že z izjemnim filmom **Vikend** (Weekend, 2011, Andrew Haigh), v katerem je raziskoval intimno razmerje homoseksualnega para, se je pozicioniral kot eden od redkih sodobnih otoških režiserjev, ki se v svojih filmih lotevajo britanskega srednjega razreda, njegovih strahov in patologij. Tako ga lahko povežemo tudi z delom nekaterih najbolj cenjenih britanskih avtorjev, kot je na primer režiserka Joanna Hogg, ki se v svojih filmih, predvsem v filmu **Archipelago** (2010), loteva konservativnega srednjega razreda in njegovega večnega ohranjanja statusa quo. Precej podobnosti lahko najdemo tudi med njegovimi filmi in kompleksnimi študijami Britancev in Velike Britanije v filmih Mikea Leigha in Stephena Frearsa.

Tudi v obeh Haighovih filmih najdemo kopico podobnosti. Lahko bi celo rekli, da filma sestavljata nekakšno celoto. Kot pravi režiser sam: »Vikend govori o gledanju naprej, *45 let* pa o gledanju nazaj. Prvi se sprašuje o tem, kakšno življenje si želim živeti, drugi pa o tem, kakšno življenje sem živel.« Oba filma se ukvarjata z nepredvidljivostjo in kompleksnostjo intimnih razmerij in s tem, kako nas ta razmerja osebno spremenijo, predvsem pa se ukvarjata z eksistencialno krizo, s težo in pomembnostjo odločitev, ki jih moramo vsak dan sprejemati v svojem življenju. *45 let* se te tematike loteva celo iz osvežujoče, ženske perspektive. Zato zagotovo ni naključje, da se v filmu *45 let* kot referenca pojavi tudi Søren Kierkegaard. Danski filozof, ki velja za očeta eksistencializma, se je namreč zelo veliko ukvarjal s posameznikovimi osebnimi odločitvami in s subjektivnostjo resnice.

Film se zaključuje s *45. obletnico poroke*. Haigh odlično stopnjuje tempo vse do zadnjega kadra, ki nam dobesedno naježi dlake na rokah. Geoff v ganljivem govoru najprej zadržeda o odločitvah in o tem, kako se mu zdi, da jih življenju dobiš samo omejeno število. »Prav zato so odločitve, ki jih sprejmeš v mladosti, še toliko pomembnejše,« še doda. Ob njegovem govoru se nam zazdi, da se je Katin obraz že malo omeščal. Nato zapešeta. Na istem kraju in na isti dan kot pred 45 leti. Na isto pesem kot pred 45 leti. Spomini, ki preplavijo sobo kot težki, temni oblaki, obvisijo na Katinem ledenem izrazu. Bi se na ta dan pred 45 leti odločila isto, kot se je odločila takrat, če bi vedela to, kar ve danes? In kako to, kar ve danes, vpliva na odločitev, ki jo je naredila pred 45 leti? Genialen zadnji kader, ki bi lahko trajal vsaj še kakšno sekundo dlje, je vreden skrivnostnega nasmeška Mone Lize.